

ԱՓՐԻԿԷԻ ՉԱՏ ԼԸՃԻՆ ԳԻԻՏԸ

Ափրիկէին ներքին կողմը զրեթէ մեծաւ մասամբ անծանօթ է, զանազան արդեւորութիւններու պատճառաւ. որոնք թէ և եւրոպացի ճանապարհորդաց ջանքը կը դժուարացնեն, սակայն չեն կրնար 'ի դերս հանել բոլորովին. ծովափանց դժուարութիւնները, բնակչաց բարբառոս բնաւորութիւնը, իշխանաց զօշաքաղութիւնը, կլիմային տաքութիւնը, երկրին բնութիւնն՝ որ ընդհանրապէս տաք աւազով ծածկուած է, աւազները, յարուցանող տօթախառն քամին, մասկեր կենդանիները, և այլն: Ի վերայ այս ամենայնի քանի մը մասեր քննուած են, ինչպէս հիւսիսային անապատները՝ Նեղոսին կողմերէն ճամբայ ընելով կամ Տրիպոլիէն, Ատլասէն, կամպիայէն ու Նիկէի գետոյն բերաններէն: Իսկ հարաւայիններն՝ կամ Բարեյուսոյ Գլխոյ կողմէն կամ Զանկէպարէն: Ամեն տեղ աւազ է, տեղ տեղ ալ ճախճախուտ կամ ընդարձակ լճեր, որք իրենց աղի բնութեամբ ու տարածութեամբ՝ ծովու կերպարանք կու տան: Բայց շատ տեղեր ալ կան նաեւ բարեբեր ու վասիւններ, կանաչազարդ հովիտներ, յորդառատ ջրերու ընթացք: Ափրիկէի Չատ լճին գիւտը այսպէս կը ստորագրէ Տընէմ (Denham).

« Բոլոր օրը հեղձուցիչ տաք էր, ընկերներս յօգնած և հիւանդ էին. կը վախնայինք որ չըլլայ թէ ջրերնիս պակասի. անշօշափելի փոշոյ ամպեր կարաւանին առջևէն բարձրանալով՝ զմեզ ալ աւելի կը նեղէին: Բայց իրաւցընէ շատ քաղցր հնչեց ականջներնուս արաբացւոց ձայնը՝ որք առաջին եղան դադար մը գտնելու: Յիսուն ջրհորէն աւելի կային հոն պզտի հովիտի մը մէջ, մանրատերեւ պատկառուկ (mimosa) բուսոց այլ և այլ տեսակներով չրջապատած, որոց կողերը պատատիչ և գալարուն բոյսերով պատած էին, մինչև ոստերուն

ծայրը և ծառերուն գագաթները, ուսկից վար կախուելով աղուոր կանաչ հովանոցներ կը ձևացունէին: Իմ և խեղճ ձիուս ծարաւը յագեցնելէն ետքը, աշխատութենէ հիւծեալ, գափիւլայէն շատ մը հեռու այն զովագին ապաստաններէն մէկուն տակը պառկեցայ: Հանգրստութեանս այս քանի մը վայրկեանները, բաւասանահոտ քաղցրութիւններով և պատկառուկներու և բաղեղներու ծաղիկներով լեցուած մթնոլորտին անուշութիւնը, անհամար գեղեցիկ փետուրներով զարդարուած թռչուններու գեղգեղմունքը, ու թռչտելով ճիւղերու մէջ ոստոստելին, վերջապէս կարծես թէ ամեն բան կ'ուղէին մոռցնել այն շարժուն աւազները, կոպճէ և ցամաք ժայռերէ անկողիները, որոնց մէջ ութ շաբաթ շարունակ անցուցի:

Նոյն օրը երեկոյեան դէմ, հասանք 'ի Լարի, որ Պոռնուի առաջին կայանն է, անցնելով այն լեռնազաւտակէն ուր որ այս գիւղաւանս կանգնուած է, տեսանք որ այն տեղի բնակիչքն արք և կանայք և տղաք՝ մեր գափիւլաներուն բաղմութենէն ու պատերազմական դէմքերէն վախցած՝ ասդին անդին կը փախչէին:

Բայց այս դժնդակ տեսարանիս մեղի տպաւորած տխրութիւնը բոլորովին տարբեր զգացման մը տեղիք տուաւ, երբոր Լարիէն մղոն մը անդին՝ ջրոց անբաւ տարածութիւն մը տեսանք, որ արեգական ճառագայթներուն տակը կը շողշողար, ու աչաց անկշռելի կերպով մը՝ կը սահէր դէպ 'ի հարաւ ու արեւելք և աներևոյթ կ'ըլլար: Ասիկայ էր Չաւո լիճն, որուն ոչ գիւրքը և ոչ իսկ անունն անգամ ծանօթ էր Եւրոպիոյ: Սիրտս սաստիկ կը բաբախէր, մտածելով որ այս լիճս բանալի մ'էր այն մեծ առեղծուածին՝ որուն լուծումը հեռուէն կը փնտռէինք, և այս գիւտիս վրայ ուրախալից՝ վերին Տեսչութեան լուրջ շնորհակալութիւններ կը մատուցանէի՝ որ ձեռնառու եղաւ մեզի, և շատ եռանդեամբ կ'աղօթէի որ շնորհէ մեզի սկսած գործերնիս կատարելու:

Երկրորդ օրը կանուխ լճին ափունքը

գացի: Սաղերու, բաղերու, և փայլուն փետրաւոր մրտիմներու, այլանդակա-
կտուց հաւաքըսանց բազմութիւն մը լու-
ղալով խոր ջրին մէջ հանդարտաբար
կ'որսային. մինչդեռ ձեան պէս սպիտակ
տարգալակտուքը (spatule), չորս կամ
հինգ ոտք բարձրութեամբ կռունկը,
ջրլորը, գուռիկը, հողամաղը, ուրիշ
լերկասրունքը՝ որ ինծի նոր տեսակը կ'ե-
րկային՝ կը խաղային, կը թռչտէին, կամ
լճափանց ջրաթաթաւ աւազներուն մէջ
կը քայլէին:

Եռանդուն կամ անգուլթ որսորդ մը
չըլլալովս, (գուցէ այս երկու ըսածս ալ
հոմանիշ ըլլան) չէի կրնար մահ կամ
սոսկումն պատճառել այս հաւուց երամ-
ներուն, որ կարծես թէ միատեղ ժողո-
ված՝ գալուստս կ'ողջունէին: Մինչդեռ
իրենց խումբերէն կ'անցնէի, խեղճ կեն-
դանիններ կարգերնին բանալով տեղէ
տեղ աջ ձախ շարժելով՝ դոհ կ'ըլլային,
առանց ամենեկին իմ դիտաւորութեանս
վրայ կասկած մը ունենալու: Այս ամեն
բաներս այնպէս նոր երեցաւ ինծի որ ալ
չուզեցի իրենց վստահութիւնը կորսն-
ցունել, ուստի ջրին ափունքը նստայ ու
առջևս եղած տեսարանը դիտել սկսայ.
Եւ շատ ատեն անցաւ՝ ինչուան որ մտքիս
մէջ որոշեցի որ առաջին ախուր պատին
ես ունենամ՝ ջատ լճին անվրդով ար-
ձագանքները եւրոպական զինուց որոտ-
մամբ խռովելու:

Լճափանց անտառախիտ կողմերն ալ
բնակուած էին ոչինչ ընդհատ իր ջրե-
րէն. կինճեր, ամեն հասակի ու գոյն-
դոյն մազերով վիթեր խումբ խումբ
կը թափառէին: Առաջին անգամն էր
որ տեսայ կենդանի մը՝ զոր Արաբք վայրի
կարմիր կով կ'անուանէին, բայց ես
գոմէշի ու յամայրի նմանցուցի, թերեւ
ալ բորողոնի (Bubale) մեծ տեսակ մ'ըլ-
լայ: Ամենաչքեղ փետուրներով թռչուն-
ներ ամեն ճիւղերու վրայ կը դարէին,
անթիւ կապիկներ խմբովին մեզի նայե-
լով այլանդակ ձևերով դէմքերնին կը
ծրամրուկէին: Այսպիսի պարարտ որսեր
անկարելի էր որ նոյն տեղերը զիշատիչ
կենդանիներ չհրաւիրէին:

Եւ յիրաւի շնագայլ և բորենի շատ
կը յաճախեն հոն. մեր առաջնորդքն կը
հաստատէին թէ առիւծ մը անտառէն
դուրս վննտած են, ու մենք ալ 18 ոտք
երկայնութեամբ պիւթոն (օձ) մը ըս-
պաննեցինք: 10-12 ոտք բարձրութեամբ
խիտ խոտեր ճախճախուտ տեղերը կը
ծածկեն, և թաւուտները կը զատեն
լճին սովորական ափունքներէն, ուր
գեղեցիկ մարգագետին մը կը ձևանայ
թանձրամորթ կենդանեաց սեփհակա-
նեալ. որ քանի դէպ 'ի հարաւային
կողմը հեռանանք՝ այնչափ բազմաթիւ
կ'երևան՝ որ շատ չափաւոր միջոցի մը
մէջ մէկ անգամով 150 փղէն աւելի
համբեցի:

ՀԻՆԳ ԾԱՐԱԹ ՕԳԱՊԱՐԿԻ ՄԷՋ

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԳՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՑ ԱՆԳՂԻԱՅԻՈՑ

ՅԱՓՐԻԿԷ

(Տես էրես 280)

Ճիներա՝ « աշխարհագրական ըն-
« կերութեան յիշատակագրութեանց »
փետրուարի մէջ՝ ոգելից պատասխան
մը հրատարակուեցաւ. որուն մէջ հան-
ճարեղ կերպով ծաղր կ'ըլլուէր Լոն-
տրայու արքունի ընկերութիւնը, ճա-
նապարհորդաց ժողովարանը, և հսկա-
յահրաշ մեռիները:

Սակայն Պարոն Բէգրման իր Կոթա
հրատարակուած, « Զրոյք » գրուածքին
մէջ, բռնադատեց ճիներայի օրագիրը
կատարեալ լռութիւն մը պահելու:
Պ. Բէգրման անձնապէս կը ճանչնար
զտոքոր ֆէրկըսըն ու ինքզինքը երաշ-
խաւոր կ'ընէր իր յանդուգն բարեկա-
մին աներկիւղութեանը:

Միւս կողմանէ նաև տարակուսելու
կարելիութիւնը վերցուեցաւ. Լոնտրա՝
ճամբորդութեան պատրաստութիւննե-
րը կ'ըլլուէին. Լիոնի դորժատանց յանձն
եղեր էր օդապարիկ գնտին շինութեանը
համար դորժածուելի կերպասին պատ-